

॥ श्रीः ॥

हृदयनारायणदेवविरचितः

हृदयप्रकाशः ।

एतत्पुस्तकम्

पुण्यपत्तनस्थपंडितदत्तात्रेयकेशवज्जोशीत्यभिधेन यथामति

संशोधितम् ।

तच्च

भालचन्द्रशर्मणा

आर्यभूषणाख्यमुद्रालये मुद्राक्षरैरंकयित्वा

प्राकाश्यं नीतम् ।

शकः १८४० ॐॐॐ सन् १९१८

(सर्वेऽधिकाराः स्वायत्तीकृताः)

अस्य ग्रन्थस्य मुद्रणे यद्धनमपेक्षितं तत्सकलमपि
श्रीमन्महीशूरयुवराजमहाशयैः 'सर के. नरसिंह—
राज वडियार जी. सी. आय्. ई. '
इति लक्षणांकितैः परमो—
दारचरितैरदायि ।

Printed at the Arya-Bhushan Press, Poona,
by Anant Vinayak Patwardhan,

AND

Published by Bhalechandra Sitaram Sukthankar, M. A, L L. B.
at 2 Malabar Hill, Bombay.

॥ श्रीः ॥

हृदयप्रकाशः ।

श्रीगणेशाय नमः ।

ब्रह्माद्यैरापि गीताय स्वबोधविभवाय च ।
अवितर्क्यस्वरूपाय परस्मै ब्रह्मणे नमः ॥
संगीतशास्त्रसर्वस्वमसाधारणगोचरम् ।
वीणादौ रागमेलादिर्हृदयेशेन कथ्यते ॥
आकरे बहवो मेला द्वादशेहोपयोगिनः ।
मेलः स्वरसमूहः स्याद्रागव्यञ्जनशक्तिमान् ॥
स्वराश्च षड्जनऽपभौ गांधारो मध्यमस्तथा ।
पंचमो धैवतश्चैव निपाद इति सप्त ते ॥
स्वराणां व्यवहारोऽत्र प्राग्वदाद्याक्षरैः कृतः ।
द्विश्रुतिर्गोनिपादश्च प्रत्येकं त्रिश्रुती रिधौ ॥
चतुःश्रुतिसमायुक्ताः पूर्ववत्समपाः स्मृताः ।
स्वांत्यश्रुतिस्थिताः शुद्धाः स्युरन्ये विकृताः स्वराः ॥
श्रुतिमाद्यादि तुर्याताः स्वरा ये चोर्ध्ववर्तिनः ।
तीव्रस्तीव्रतरस्तीव्रतमो भवंति हि क्रमात् ॥
स्वोपांत्यश्रुतिवर्ती तु कोमलः परिकीर्तितः ।
निस्तीव्रतरसंज्ञस्तु काकलीत्यपि कथ्यते ॥
सपथोर्यदि गृहीतस्तिष्ठस्तिष्ठः श्रुतीनिर्मा ।
मृदुसो मृदुपथ्वेति तदाख्ये सपथोर्मते ॥
प्रयोगो बहुधा यस्य स स्याद्वादी नृपोपमः ।
ययोर्भवेयुः श्रुतयो द्वादशाष्टाथवान्तरे ॥

मिथः संवादिनौ तौ स्तौ राज्ञः सचिवसन्निभौ ।
 विवादी रक्तिविच्छेदी शत्रुतुल्यः स कीर्तितः ॥
 अनुवादी तटस्थो यः किंकरप्रतिमः स्वरः ।
 सपौ रिधौ मध्यमसौ निगौ संवादिनौ मिथः ॥
 यो यद्वागे जीवभूतः स तस्यांशः स्वरो मतः ।
 क्रमेण स्वरसंदर्भोऽलंकारः स प्रचक्षते ॥
 मंद्राद्यास्ते च भूयांसो मंद्रत्वे नैवमुच्यते ।
 यत्रैकैकस्वरत्यागे पूर्वार्द्यंत्यस्त्रिकः क्रमः ॥
 यथा—सरिस रिगरि गमग मपम पधप धनिध निसनि ।
 क्रियाविशेषजो धर्मः स्वरस्य गमको मतः ।
 ग्रंथान्तरे च ते ज्ञेया नामतो हुंफितादयः ॥
 न्यासो रागस्य तानस्य श्रान्तिकृद्रंजकस्वरः ।
 द्वौ त्रयो वापि चत्वारः स्युस्ताना रंजकस्वराः ॥
 पंचाद्यैरथ रागः स त्रिधा पंचभिरोद्भवः ।
 षड्भिः स्वरैः षाडवः स्यात्संपूर्णः सप्तभिः स्वरैः ॥
 न्यासांशौ यत्र नोच्येते तत्त्वं षड्जस्य तत्र तु ।
 मंद्रो मध्यश्च तारश्च त्रीणि स्थानानि चक्षते ॥
 एकद्वित्र्यंतसंख्याकैस्तथा विद्यात्क्रमात्स्वरान् ।
 रक्त्यारोहावरोहश्च स्वराणां मूर्च्छना स्मृता ॥

इति संज्ञापरिभाषा ।

अथ शुद्धादिस्वरप्रदेशः प्रदर्श्यते ।
 ध्वन्यवच्छिन्नवीणादेर्मध्ये तारकसांस्थितिः ।
 त्र्यंशिनस्याद्यभागांते मध्यमस्य च पंचमम् ॥
 मध्यमं षड्जयोर्गतु सपयोर्मध्यमानयेत् ।
 त्र्यंशितस्य तयोर्मध्यस्याद्यांशान्ते तथार्पणम् ॥
 तथैव धैवतं मध्ये सपयोः स्थापयेद्बुधः ।
 तत्र भागद्वयं त्यक्त्वा निषादाख्यं स्वरं नयेत् ॥

इति शुद्धस्वराः ।

भागत्रयोदिते मध्ये मेरो ऋपभसंज्ञिनः ।
 भागद्वयोत्तरं मेरोः कुर्यात् कोमलरिस्वरम् ॥
 मेरुधैवतयोर्मध्ये तीव्रगांधारमाचरेत् ।
 भागत्रयविशिष्टेऽस्मिन् तीव्रगांधारषड्जयोः ॥
 पूर्वभागोत्तरं मध्ये मं तीव्रतरमाचरेत् ।
 भागत्रयान्विते मध्ये पंचमोत्तरषड्जयोः ॥
 कोमलो धैवतः स्थाप्यः पूर्वभागे विवेकिभिः ।
 तथैव धसयोर्मध्ये भागत्रयसमन्विते ।
 पूर्वभागद्वयादूर्ध्वं निषादं तीव्रमाचरेत् ॥

इति विकृतस्वराः ।

इत्थं सप्तस्वरान्मध्यस्थाने विन्यस्य तारके ।
 तानेव द्विगुणीकृत्य ध्वनिज्ञानात्परीक्षयेत् ।
 मध्यमस्थो यथा षड्जो द्वैगुण्येनोच्चतां व्रजेत् ॥
 तथायं चालयेन्मन्द्रे षड्जस्तेन क्रमेण च ।
 मध्यस्थितान् स्वरांस्तांस्तानवशिष्टानभीरयेत् ॥
 यथातथं मध्यतारौ तंत्रीष्वेकादिषु स्मृतौ ।
 मन्द्रषड्जस्तु सर्वत्र परस्यां परिकीर्तितः ॥
 मन्द्रस्यांते च मध्याद्यां तंत्रीं केचन कुर्वते ।
 मध्यतारौ तु संपूर्णौ तंबुराख्ये तथैव सः ॥
 तस्यामेव यतस्तंड्यां स्थानत्रितययोगिनः ।
 ताना भवन्तिस्मैकत्र शेषं बुद्ध्यावधारयेत् ॥

इति शुद्धविकृतस्वरप्रदेशानिरूपणम् ॥

अथ मेलः ।

शुद्धस्वरमेलः ।

शुद्धसप्तस्वरे मेले सैंधवो भैरवीत्यपि ।
 नीलांवरी च, तत्र स्यात्सैंधवो धैवतादिकः ॥

आरोहे गनिवर्जो यः स्फुरितेन युतो मुहुः ।
 धसरीमपपधधसा निधपधमपमगरिसा ।
 धसरिममगरिगरिप । रिनीनीधपमपमग-
 रिरिगरिस । धधसा निधप मपमगरिस ।
 धधसा निधप मपमगग रिसरिरिसासा निध-
 पपमपधनीधमपमगरिस ।

इति सैंधवः ॥ १ ॥

सांशन्यासा च संपूर्णा षड्जादिभैरवी भवेत् ।

इति भैरवी ॥ २ ॥

अंशन्यासौपमौ यत्र षड्जादिर्यत्र मूर्च्छना ।

नीलांवरी सा विज्ञेया कंठांदोलनशोभिता ॥

इति नीलांवरी ॥ ३ ॥

इति शुद्धमेलः ॥

अथैकचिह्नतौ द्वौ मेलौ ।

(१) गांधारैकस्तीव्रतरः (२) धैवतश्चैककोमलः ।

(१) गैकस्तीव्रतरे मेले, कर्णाटः ककुभाभिधः ॥

खंभावती जिजावंती सौराष्ट्री सुवरायिका ।

कामोदश्चाप्यडानाख्यस्तथा वागीश्वरीत्यपि ॥

कर्णाटस्तत्र संपूर्णः षड्जादिः परिकीर्तितः ।

सरिगमपधनिस । निधपमगरिस ।

इति कर्णाटः ॥ ४ ॥

षड्जादिर्मूर्च्छना गांशा संपूर्णा ककुभा मता ।

सरिगमगमरिस । पपसनिनिनिपममरिस ।

इति ककुभा ॥ ५ ॥

ऋषभादिर्जिजावंती पूर्णा पांशा प्रकीर्तिता ।

रिमपससनिधपमरिस निधप निस ।

इति जिजावंती ॥ ६ ॥

ऋषभादिस्तु सौराष्ट्री कंषांदोलितशोभिता ।
रिमपसनिधपमगरिनिस ।

इति सौराष्ट्री ॥ ७ ॥

सुधरायीतु संपूर्णा पांशा गादिकमूर्च्छना ।
गरिगमपमपधनिस निनिधपमपमगरिस ।

इति सुधरायी ॥ ८ ॥

मांशो गवर्जः कामोदो ऋषभादिरुदाहृतः ।
रिरिमपसानिधपमगरिसनिधपस ।

इति कामोदः ॥ ९ ॥

धैवतादिरडानारुयो धैवतांशस्वरो मतः ।
प्रसिद्धस्तु निषादादिर्यज्ञानंदेन कीर्तितः ॥
धसरिमपमधनिसनिधपमगरिस ।

इत्यडाना ॥ १० ॥

गादिर्वागेश्वरी मांशा पहीना पाडवेषु तत् ।
गमधधनिसनिधमगरिसनिधधनिस ।

इति वागेश्वरी ॥ ११ ॥

इति द्वितीयमेलः ।

(२) धकोमला मुखारी स्यात्पूर्णा धादिकमूर्च्छना ।
धसरिमपधससनिधपमगरिस ।

इति मुखारी ॥ १२ ॥

इति तृतीयमेलः ।

अथ द्विविक्तौ द्वौ मेलौ ।

(१) कोमलर्षधैवतौ (२) तीव्रतरगांधारनिषादौ च ।

(१) कोमलर्षधधा पूर्णा गांशा तोडी निरूप्यते ।

सरिगमपधनिससनिधपमगरीस ।

इति तोडी ॥ १३ ॥

इति चतुर्थमेलः ।

(२) गनितीव्रतरे मेले केदारः श्यामनाटकः ।
 खंवावतीच हंमीरः शंकराभरणस्तथा ॥
 जयत्पूर्वश्च केदारः पूरियोपपदस्तथा ।
 बिहागराहीरनाटौ मारुभीमपलाशिका ॥
 छायाकेदारनाटौ च मालकौशिक इत्यपि ।
 भूपाळीचेति; केदारः संपूर्णो गादिमूर्छनः ॥
 गमपसनिधपमगरिस ।

इति केदारः ॥ १४ ॥

गादिः पूर्णश्च मन्यासः पमांशश्यामनाटकः ।
 गमपस सनिधपम पममरिम रिमपमम ।

इति श्यामनाटकः ॥ १५ ॥

धादिः खंवावती पूर्णारोहणे धैवतोज्झिता ।
 ममपनिस सनिधपम गरिसगस ।

इति खंवावती ॥ १६ ॥

रिगांशो गादिकः पूर्णो हंमीरः परिक्रीर्तितः ।
 गमपनिधनिस सरिसनिस रिगमपधमप
 सरिसनिधप मगमगस ।

इति हंमीरः ॥ १७ ॥

शंकराभरणो गादिर्दालुकंपमनोहरः ।
 गमपनिम सनिधपमगरिस पसनि ।

इति शंकराभरणः ॥ १८ ॥

अत्रैवोत्प्रेक्षितो रागो जयत्केदार इत्यसौ ।
 जयच्छ्रीयोगतः पूर्णो मन्यासो गादिमूर्छनः ।
 गमपनिस सनिधप गमरिस सनिसग ।

इति जयत्केदारः ॥ १९ ॥

पूरिया पूर्वकेदारः पूर्णो मादिकमूर्छनः ।

मधनिस सनिधप मगरिस ।

इति पूरियाकेदारः ॥ २० ॥

पाडवेपु धहीनत्वात् गांधारादिर्विहागरः ।

गमपनिस, सनिपमगरिस, सरिगमगरिस, निस ।

इति विहागरः ॥ २१ ॥

धहीनः पाडवोऽहीरनाटो गादिकमूर्छनः ।

गमपनिस, निपमगरिस ।

इत्यहीरनाटः ॥ २२ ॥

रिहीनो गादिको मारुः पाडवः परिकीर्तितः ।

गमप सनिधप गमस ।

इति मारुः ॥ २३ ॥

गादिर्धहीना पड्जादिर्ज्ञेया भीमपलाशिका ।

गमपनिस सपमग रिसनिस ।

इति भीमपलाशिका ॥ २४ ॥

गांधारादिश्च संपूर्णदछायानाट उदाहृतः ।

गमपस सनिरिस निनिस धपमग सरिस ।

इति छायानाटः ॥ २५ ॥

धहीनः पाडवो गादिर्ज्ञेयः केदारनाटकः ।

गमपनिस सनिपमगरिस निनिस ।

इति केदारनाटकः ॥ २६ ॥

संन्यासः पाडवः सादिः कथितो मालकौशिकः ।

सरिगध निससनिध मगरिस ।

इति मालकौशिकः ॥ २७ ॥

मनित्यागादौडुवेपु भूपाली गादिरिच्यते ।

गपधस सधप गरिगरिस धधधध सरिगरिस ।

इति भूपाली ॥ २८ ॥

इति पंचममेलः ।

अथ त्रिविधतास्त्रयो मेलः ।

- (१) गांधारमध्यमनिषादानां तीव्रतरत्वे प्रथमः ।
 (२) गांधारधैवतनिषादानां तीव्रतरत्वे द्वितीयः ।
 (३) गांधारमध्यमनिषादानां तीव्रतमत्वे तृतीयः ।
 (१) गमध्यमनिषादास्तु यत्र तीव्रतराः कृताः ।
 तत्रेमनःपूरियाख्यौ जयत्कल्याण एव च ।
 चतुर्थः शुद्धकल्याणः; पूर्णस्तत्रेमनो यथा ।
 सरिगमपधनिस सनिधपमगरिस ।

इतीमनः ॥ २९ ॥

पूरियामध्यमादिः स्यात् संपूर्णः कंपशोभितः ।

इति पूरियाकल्याणः ॥ ३० ॥

गांधारादिस्तु संपूर्णो जयत्कल्याण इष्यते ।

गमपस निधपम गरिस ।

इति जयत्कल्याणः ॥ ३१ ॥

मनिहीनः शुद्धपूर्वकल्याणः कथितो घुर्धैः ।

इति शुद्धकल्याणः ॥ ३२ ॥

इति षष्ठमेलः ।

- (२) गधैवतनिषादास्तु यत्र तीव्रतराः कृताः ।
 तत्र मेले भवन्मेघः शुद्धनाटविलावलौ ।
 नटो देवगिरी गौरसारंगोऽलहिया तथा ।
 देवाभरणदेशाख्यौ गौडमल्लारमूहवौ ।
 मध्यमादिश्च मल्लारो; मेघः संपूर्ण उच्यते ।
 सरिगमपधनिस रिसनिधपमगरिस
 निधपमपस ।

इति मेघः ॥ ३३ ॥

ऋषभादिश्च संपूर्णोऽवरोहे धगवर्जितः ।
 निमांशस्वरयोः कंपी शुद्धनाट उदाहृतः ॥
 रिगमपधनिस पगमरिस धधनिस ।

इति शुद्धनाटः ॥ ३४ ॥

गांधारादिर्नटः पूर्णः पधसैः कंपितैः कलः ।
 गमधसरिपनिध पधपमगरिस गरिसगमध
 पमगरिस रिसरिसरिस निधपमनिस ।

इति नटः ॥ ३५ ॥

गांशा गादिरपारोहा पूर्णा देवगिरी मता ।
 गमधनिस सनिधपमगरिस सनिधपमनिस ।
 इति देवगिरी ॥ ३६ ॥

गादिर्गपांशः संपूर्णो गौरसारंग इष्यते ।
 गमपस निधपममरिस सरिससरिग ।
 इति गौरसारंगः ॥ ३७ ॥

ऋषभांशस्तु संपूर्णोऽलहियाद्वस्तु धादिकः ।
 धनिधपसरिस गमगपधस निधपमगरिस ।
 इति अलहिया ॥ ३८ ॥

गांधारादिस्तु संपूर्णो देवाभरण इष्यते ।
 शंकराभरणवदत्र पांशत्वमवधारयेत् ॥
 गमपस सनिधपमगरिस निसधपमगरिस निस ।
 इति देवाभरणः ॥ ३९ ॥

धहीनः षाडवो गादिर्देशाखः परिकीर्तितः ।
 गमपस सनिधपमगमरिस ।
 इति देशाखः ॥ ४० ॥

रिषभादिर्गहीनस्तु गौडमल्लार इष्यते ।
 रिमरिमपधपधससधपममरिस ।
 इति गौडमल्लारः ॥ ४१ ॥

निहीनः षाडवोगादिः सूहवः परिकीर्तितः ।
पमपसरिससधपममरिस ।

इति सूहवः ॥ ४२ ॥

मध्यमादिर्गहीनत्वात् षाडवोमध्यमादिकः ।
ममनिससरिसस निपमपनिसपनिपमरिस
निसरिस ।

इति मध्यमादिः ॥ ४३ ॥

स्याद्गहीनस्तु मल्लारः सादिरौडुव ईरितः ।
सरिपमपधपधपममममरिस ।

इति मल्लारः ॥ ४४ ॥

इति सप्तममेलः ।

गस्यतीव्रतमत्वेऽथ तथा तीव्रतमौ मनी ।
इहैवोत्प्रेक्षितापूर्णा हृदयाद्या रमोच्यते ॥
समगधपमममरिस निपससरिमस
रिसममरिस ।

इति हृदयरमा ॥ ४५ ॥

इति अष्टममेलः ।

इति त्रिविकृतमेलः ।

अथ चतुर्विकृतास्त्रयो मेलः ।

- (१) तत्र ऋषभधैवतयोः कोमलत्वे, गांधारनिषादयो
तीव्रतरत्वे प्रथमः ।
- (२) गांधारस्यातितीव्रतमत्वे, मध्यमधैवतयोस्तीव्रतरत्वे,
निषादस्यकाकलित्वे द्वितीयः ।
- (३) गांधारमध्यमधैवतानां तीव्रतरत्वे, निषादस्यकाकलित्वे
तृतीयः ।
- (१) रिधयोः कोमलत्वाच्चु गन्योस्तीव्रतरत्वंतः ।
चतुर्भिर्विकृतैर्गौरी मूलतानीधनासपी ।

श्रीरागश्चैव षड्रागश्चैतीगौरी वसंतकः ।
 जयश्रीरामकल्यौच परजः पंचमः पुनः ॥
 गांधारासावरीदेशीतोडीमालवभैरवाः ।
 बहुली गुर्जरी गौडोगण्यागुणकरी ततः ॥
 देशकालश्च मालश्रीर्विभासत्रिवणौ तथा ।
 ऋषभांशातुगौरीस्यात्पूर्णाऽऽरोहे धगोज्झिता ॥
 रिमपनिस सनिधपमगरिस ।

इति गौरी ॥ ४६ ॥

पूर्णागादिरथाऽऽरोहे मूलतानीधनासरी ।
 इति मूलतानीधानसरी ॥ ४७ ॥
 संपूर्णऋषभादिः स्यादारोहे गंधवर्जितः ।
 रिपंचमांशः श्रीरागः सांतः कंपेन शोभितः ।
 रिमपनिस सनिधपमगरिरिस ।

इति श्रीरागः ॥ ४८ ॥

पांशन्यासश्च संपूर्णः षड्रागो गादिमूर्छनः ।
 गमपधनिधपरिगरिसममरिरिमप ।
 इति षड्रागः ॥ ४९ ॥

पंचमादिश्च संपूर्णा चैतीगौरी निरुप्यते ।
 पसनिधपममरिरिस ।
 इति चैतीगौरी ॥ ५० ॥

आरोहे पोञ्जितो माद्यः पूर्णोधांशो वसंतकः ।
 मधनिस निधपमगरिस ।
 इति वसंतः ॥ ५१ ॥

गादिर्जयश्रीः पांशास्यादारोहेधरिवर्जिता ।
 धमप सनिधपमगरिस ।
 इति जयश्रीः ॥ ५२ ॥

आरोहे मनिहीनास्याद्गांधारादिकमूर्छना ।
 धैवतांशा च गन्यासा पूर्णा रामकली मता ॥

गपधस सनिधपगमगरिससरिग ।

इति रामकली ॥ ५३ ॥

गादिर्धन्गुज्झितो रोहे परजो मध्यमांशकः ।

गमपसनिधपमगमगरिस ।

इति परजः ॥ ५४ ॥

पहीनारोहणः सादिमांशिन्यासस्तु पंचमः ।

सरिगमधनिस सनिधपमगरिस ।

इति पंचमः ॥ ५५ ॥

ऋषभादिर्धैवतांशो गांधारः परिकीर्तितः ।

रिमपधस सनिधपमगरिस ।

इति गांधारः ॥ ५६ ॥

निश्चून्यारोहणा मादिः संपूर्णाऽऽसावरी मता ।

मपधस निधपमगरिस धरिस ।

इत्यासावरी ॥ ५७ ॥

गांधारादिश्च संपूर्णा देशीतोडी निरूप्यते ।

रिसरिसनिधधनिस सरिगमपधनिस

निधपमगरिसरिस ।

इति देशीतोडी ॥ ५८ ॥

संपूर्णो भैरवः प्रोक्तो गांधारादिकमूर्छनः ।

गमपस निधपमगरिस ।

इति भैरवः ॥ ५९ ॥

गादिर्महीना बहुली षाड्वेषु निरूप्यते ।

गपधस धनिधस गरिस ।

इति बहुली ॥ ६० ॥

गादिर्धांशा मन्तियागादौडुवेष्वथ गुर्जरी ।

गमपस निधपमगरिस ।

इति गुर्जरी ॥ ६१ ॥

ऋषभादिर्गधत्यागादौडुवो गौड इष्यते ।

रिमपनि रिमपनिस सनिपमरिस ।

इति गौडः ॥ ६२ ॥

औडुवेषु धगत्यागाद्रण्या गुणकरी बुधैः ।

सरिरिमपपससनिपप ममरिस सरिममरिस ।

इति गुणकरी ॥ ६३ ॥

गनिशून्यो मध्यमांशो देशकालस्तथौडुवः ।

रिपधस सधपगरिगरिस ।

इति देशकालः ॥ ६४ ॥

रिधत्यागादौडुवेषु मालश्रीर्गादिरिष्यते ।

गमपनिस सनिपमगस ।

इति मालश्रीः ॥ ६५ ॥

औडुवो मनिहीनत्वात् बिभासो गादिरिष्यते ।

गपधस धपगरिगरिस ।

इति बिभासः ॥ ६६ ॥

ऋषभादिर्मनित्यागादौडुवस्त्रिवणो भवेत् ।

रिपधस धपगरिगरिस ।

इति त्रिवणः ॥ ६७ ॥

इति नवममेलः ॥

(२) अतितीव्रतमो गारुयो मधौ तीव्रतरौ कृतौ ।

यत्र निः काकली; तत्र सारंगः पटमंजरी ॥

सामंतवडहंसौ च; सारंगः सादिमूर्च्छनः ।

सरिगमपधनिस सनिधपमगरिस ।

इति सारंगः ॥ ६८ ॥

गधत्यागादौडुवेषु षड्जादिः पटमंजरी ।

सरिपमपममरिस सनिपमरिस ।

इति पटमंजरी ॥ ६९ ॥

मनित्यागादौडुवेषु सामंतः सादिरिष्यते ।

सरिगपधस धपगरिस ।

इति सामंतः ॥ ७० ॥

गधत्यागादौडुवेषु बडहंसः प्रकीर्तितः ।

सरिपस पनिपरिममरिस ।

इति बडहंसः ॥ ७१ ॥

इति दशममेलः ॥

(३) गमथास्युस्तीव्रतरा निषादः काकली स्मृतः ।

पूर्वा स्यात्तत्र संपूर्णा पंचमादिकमूर्च्छना ॥

पनिधप पमपमगरिस ।

इति पूर्वा ॥ ७२ ॥

इति चतुर्विकृता मेलः ॥

इति एकादशमेलः ॥

अथ पंचविकृत एको मेलः ॥

गमौ तीव्रतरौ यत्र रिधौ कोमलसंज्ञकौ ।

निषादः काकली; पूर्णा धनाश्रीस्तत्र कीर्तिता ॥

सरिगमपधनिस सनिधपमगरिस ।

इति धनाश्रीः ॥ ७३ ॥

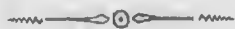
इति द्वादशमेलः ॥

इति श्रीमहाराजाधिराजमहाराजगढादुर्गाधिप-

महाराजश्रीहृदयनारायणदेवविरचितो

हृदयप्रकाशः समाप्तः ॥

अथ हृदयप्रकाशोक्तद्वादशमेलः ।

शुद्धस्वरमेलः ।

१ सा रे ग म प ध नि सां

अथैकविकृतौ द्वौ मेलौ ।

२ सा रे ग (तीव्रतरः) म प ध नि सां

३ सा रे ग म प ध नि सां

अथ द्विविकृतौ द्वौ मेलौ ।

४ सा रे ग म प ध नि सां

५ सा रे ग (तीव्रतरः) म प ध नि (तीव्रतरः) सां

अथ त्रिविकृतास्त्रयो मेलः ।

६ सा रे ग (तीव्रतरः) म (तीव्रतरः) प ध नि
(तीव्रतरः) सां

७ सा रे ग (तीव्रतरः) म प ध (तीव्रतरः)
नि (तीव्रतरः) सां

८ सा रे ग (तीव्रतमः) म (तीव्रतमः) प ध
नि (तीव्रतमः) सां

अथ चतुर्विकृतास्त्रयो मेलः ।

९ सा रे ग (तीव्रतरः) म प ध नि (तीव्रतरः) सां

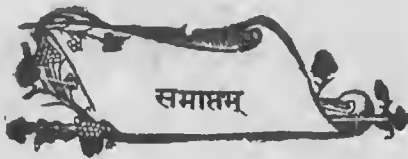
१० सा रे ग (अतितीव्रतमः) म (तीव्रतरः) प ध
(तीव्रतरः) नि (काकळिः) सां

११ सा रे ग (तीव्रतरः) म (तीव्रतरः) प ध (तीव्रतरः)
नि (काकलिः) सां

अथ पञ्चविकृत एको मेलः ।

१२ सा रे ग (तीव्रतरः) म (तीव्रतरः) ध नि
(काकलिः) सां

टीपः—स्वरासालील आडवी रेध कोमलत्वाची आहे व सा वरील बिंदु तार-
सप्तक दर्शवितो.

॥ श्रीः ॥

हृदयनारायणदेवविरचितः

हृदयप्रकाशः ।

—♦:○:♦—

एतत्पुस्तकम्

पुण्यपत्तनस्थपंडितदत्तात्रेयकेशवजोशीत्यभिधेन यथामति

संशोधितम् ।

तच्च

भालचन्द्रशर्मणा

आर्यभूषणाख्यमुद्रालये मुद्राक्षरैरंकयित्वा

प्राकाश्यं नीतम् ।

शकः १८४० ॐ सन् १९१८

(सर्वेऽधिकाराः स्वायत्तीकृताः)

अस्य ग्रन्थस्य मुद्रणे यद्धनमपेक्षितं तत्सकलमपि
 श्रीमन्महीश्वरयुवराजमहाशयैः 'सर के. नरसिंह-
 राज वडियार जी. सी. आय्. ई. '
 इति लक्षणांकितैः परमो-
 दारचरितैरदायि ।

Printed at the Arya-Bhushan Press, Poona,
 by Anant Vinayak Patwardhan,

AND

Published by Bhalechandra Sitaram Sukthankar, M. A. L. L. B.
 at 2 Malabar Hill, Bombay.

॥ श्रीः ॥

हृदयप्रकाशः ।

श्रीगणेशाय नमः ।

ब्रह्माद्यैरपि गीताय स्वशोधविधवाय च ।
 अवितर्क्यस्वरूपाय परस्यै ब्रह्मणे नमः ॥
 संगीतशास्त्रसर्वस्वमसाधारणगोचरम् ।
 वीणादौ रागमेल्यादिर्हृदयेन कथ्यते ॥
 आकरे बहवो मेल्या द्वादशेष्टोपयोगिनः ।
 मेलः स्वरसमूहः स्याद्रागव्यञ्जनशक्तिमान् ॥
 स्वराश्च षड्जक्रपञ्चौ गान्धारो मध्यमस्तथा ।
 पञ्चमो धैवतश्चैव निषाद इति सप्त ते ॥
 स्वराणां व्यवहारोऽत्र गान्धर्वाद्याक्षरैः कृतः ।
 द्विश्रुतिर्गोनिषादश्च प्रत्येकं त्रिश्रुती रित्यौ ॥
 चतुःश्रुतिसमायुक्ताः पूर्ववत्सप्तमाः स्मृताः ।
 स्वांत्यश्रुतिस्थिताः शुद्धाः स्फुरन्त्ये विकृताः स्वराः ॥
 श्रुतिमात्रादि तुर्याताः स्वरा ये चोर्ध्ववर्तिनः ।
 तीव्रस्तीव्रतरस्तीव्रतमो भवन्ति हि क्रमात् ॥
 स्वांतांशश्रुतिवर्ती तु कोमलः परिकीर्तितः ।
 निस्तीव्रतरसंज्ञस्तु काकलीत्यपि कथ्यते ॥
 सपयोर्यदि मृलीतस्तिष्ठतिस्ततः श्रुतीनिर्मौ ।
 मृदुसौ मृदुपथ्येति तदाख्ये सपयोर्मते ॥
 प्रयोगो बहुधा यस्य स स्याद्वादी नृपोपमः ।
 ययोर्भवेयुः श्रुतयो द्वादशाष्टाथवान्तरे ॥

मिथः संवादिनौ तौ स्तौ राज्ञः सचिवसन्निभौ ।
 विवादी रक्तिविच्छेदी शत्रुतुल्यः स कीर्तितः ॥
 अनुवादी तटस्थो यः किंकरप्रतिमः स्वरः ।
 सपौ रिधौ मध्यमसौ निगौ संवादिनौ मिथः ॥
 यो यद्रागे जीवभूतः स तस्यांशः स्वरो मतः ।
 क्रमेण स्वरसंदर्भोऽलंकारः स प्रचक्षते ॥
 मंद्राद्यास्ते च भूयांसो मंद्रत्वे नैवमुच्यते ।
 यत्रैकैकस्वरत्यागे पूर्वार्द्यंत्यस्त्रिकः क्रमः ॥
 एथा—सरिस रिगारि गमग मपम पधप धनिध निसनि ।
 क्रियाविशेषजो धर्मः स्वरस्य गमको मतः ।
 ग्रंथान्तरे च ते ज्ञेया नामतो हुंफितादयः ॥
 न्यासो रागस्य तानस्य श्रान्तिकृद्रंजकस्वरः ।
 द्वौ त्रयो वापि चत्वारः स्युस्ताना रंजकस्वराः ॥
 पंचाद्यैरथ रागः स त्रिधा पंचभिरोद्भवः ।
 षड्भिः स्वरैः षाडवः स्यात्संपूर्णः सप्तभिः स्वरैः ॥
 न्यासांशौ यत्र नोच्येते तत्त्वं षड्जस्य तत्र तु ।
 मंद्रो मध्यश्च तारश्च त्रीणि स्थानानि चक्षते ॥
 एकद्वित्र्यंतसंख्याकैस्तथा विद्यात्क्रमात्स्वरान् ।
 रक्त्यारोहावरोहश्च स्वराणां मूर्च्छना स्मृता ॥

इति संज्ञापरिभाषा ।

अथ शुद्धादिस्वरप्रदेशः प्रदर्शयते ।
 ध्वन्यवच्छिन्नवीणादर्मध्ये तारकसांस्थितिः ।
 त्र्यंशिनस्याद्यभागांते मध्यमस्य च पंचमम् ॥
 मध्यमं षड्जयोगतु सपयोर्मध्यमानयेत् ।
 त्र्यंशितस्य तयोर्मध्यस्याद्यांशान्ते तथार्पणम् ॥
 तथैव धैवतं मध्ये सपयोः स्थापयेद्बुधः ।
 तत्र भागद्वयं त्यक्त्वा निषादाख्यं स्वरं नयेत् ॥

इति शुद्धस्वराः ।

भागत्रयोदिते मध्ये मेरो ऋपभसंज्ञिनः ।
 भागद्वयोत्तरं मेरोः कुर्यात् कोमलरिस्वरम् ॥
 मेरुधैवतयोर्मध्ये तीव्रगांधारमाचरेत् ।
 भागत्रयविशिष्टेऽस्मिन् तीव्रगांधारषड्जयोः ॥
 पूर्वभागोत्तरं मध्ये मं तीव्रतरमाचरेत् ।
 भागत्रयान्विते मध्ये पंचमोत्तरषड्जयोः ॥
 कोमलो धैवतः स्थाप्यः पूर्वभागे विवेकिभिः ।
 तथैव ध्रुवयोर्मध्ये भागत्रयसमन्विते ।
 पूर्वभागद्वयादूर्ध्वं निषादं तीव्रमाचरेत् ॥

इति विकृतस्वराः ।

इत्थं सप्तस्वरान्माध्यस्थाने विन्यस्य तारके ।
 तानेव द्विगुणीकृत्य ध्वनिज्ञानात्परीक्षयेत् ।
 मध्यमस्थो यथा षड्जो द्विगुण्येनोच्चतां व्रजेत् ॥
 तथायं चालयेन्मन्द्रे षड्जस्तेन क्रमेण च ।
 मध्यस्थितान् स्वरांस्तांस्तानवशिष्टानभीरयेत् ॥
 यथातथं मध्यतारौ तंत्रीष्वेकादिषु स्मृतौ ।
 मंद्रषड्जस्तु सर्वत्र परस्यां परिकीर्तितः ॥
 मंद्रस्याति च मध्याद्यां तंत्रीं केचन कुर्वते ।
 मध्यतारौ तु संपूर्णौ तंतुराख्ये तथैव सः ॥
 तस्यामेव यतस्तंत्र्यां स्थानत्रितययोगिनः ।
 ताना भवन्तिस्मैकत्र शेषं बुद्ध्यावधारयेत् ॥
 इति शुद्धविकृतस्वरप्रदेशानिरूपणम् ॥

अथ मेलः ।

शुद्धस्वरमेलः ।

शुद्धसप्तस्वरे मेले सैंधवो भैरवीत्यपि ।
 नीलांवरी च, तत्र स्यात्सैंधवो धैवतादिकः ॥

आरोहे गनिवर्जो यः स्फुरितेन युतो मुहुः ।
 धसरीमपपधधसा निधपधमपगगरिसा ।
 धसरिमपगगरिरिप । रिनीनीधपमपमग-
 रिरिगगरिस । धधसा निधप सपगगगरिस ।
 धधसा निधप सपगगगरिसरिसरिसासा निध-
 पपमपधनीधमपगगरिस ।

इति संधवः ॥ १ ॥

सांशन्यासा च संपूर्णा पङ्खादिर्भैरवी भवेत् ।

इति भैरवी ॥ २ ॥

अंशन्यासौपमौ यत्र पङ्खादिर्यत्र पूर्णना ।
 नीलांवरी सा विज्ञेया कर्णादोलनशोभिता ॥

इति नीलांवरी ॥ ३ ॥

इति युद्धमेलः ॥

अथैकविक्रता द्वौ गेलौ ।

(१) गांधारैकस्तीव्रतरः (२) धैरवतश्चैककोमलः ।

(१) गैकस्तीव्रतरे गेले, कर्णाटः ककुभाभिधः ॥

खंभावती जिजावंती सौराष्ट्री सुधरायिका ।

कामोदश्चाप्यडानाख्यस्तथा वाशीश्वरीत्यपि ॥

कर्णाटस्तत्र संपूर्णः पङ्खादिः परिकीर्तितः ।

सरिगमपधनिस । निधपमगगरिस ।

इति कर्णाटः ॥ ४ ॥

पङ्खादिर्मूर्च्छना गांधा संपूर्णा ककुभा मता ।

सरिगमगगरिस । पपसनिमिनिगमगरिस ।

इति ककुभा ॥ ५ ॥

कपभादिजिजावंती पूर्णा पांशा गच्छीति ।

रिमपससनिधपमगरिस निधपं रिप ।

इति जिजावंती ॥ ६ ॥

ऋषभादिस्तु सौराष्ट्री कंपादोलितशोभिता ।
रिमपसन्निधपमगरिनिस ।

इति सौराष्ट्री ॥ ७ ॥

सुघरायीतु संपूर्णा पांशा गादिकमूर्च्छना ।

गरिगपमपपञ्चनिस निनिधपमपमगरिस ।

इति सुघरायी ॥ ८ ॥

मांशो गवर्जः कामोदो ऋषभादिखदाहृतः ।

रिरिमपसन्निधपमगरिसनिधपस ।

इति कामोदः ॥ ९ ॥

धैवतादिरडानाख्यो धैवतांशस्वरो मतः ।

प्रसिद्धस्तु निपादादिर्यज्ञानंदेन कीर्तितः ॥

धसरिमपमधनिसनिधपमगरिस ।

इत्यडाना ॥ १० ॥

गादिर्वागेश्वरी मांशा पहीना पाडवेषु तत् ।

गमधधनिसनिधपमगरिसनिधधनिस ।

इति वागेश्वरी ॥ ११ ॥

इति द्वितीयमेलः ।

(२) धकोमला मुखारी स्यात्पूर्णा धादिकमूर्च्छना ।

धसरिमपधससनिधपमगरिस ।

इति मुखारी ॥ १२ ॥

इति तृतीयमेलः ।

अथ द्विविधतौ द्वौ मेलौ ।

(१) कोमलर्षधधैवतौ (२) तीव्रतरगांधारनिपादौ च ।

(१) कोमलर्षधधा पूर्णा गांशा तोडी निरूप्यते ।

सरिमपधनिससनिधपमगरीस ।

इति तोडी ॥ १३ ॥

इति चतुर्थमेलः ।

(२) गनितीव्रतरे मेले केदारः श्यामनाटकः ।
 खंवावती च हंसीरः शंकराभरणस्तथा ॥
 जयत्पूर्वश्च केदारः पूरियोपपदस्तथा ।
 विहागराहीरनाटौ सारुभीमपलाशिका ॥
 छायाकेदारनाटौ च मालकौशिक इत्यपि ।
 भूपालीचेति; केदारः संपूर्णो गादिमूर्छनः ॥
 गमपसनिधपमगरिस ।

इति केदारः ॥ १३ ॥

गादिः पूर्णश्च गन्यासः पमांशुश्यामनाटकः ।
 गमपस सनिधपम पमगरिस रिमपमम ।

इति श्यामनाटकः ॥ १५ ॥

धादिः खंवावती पूर्णारोहणे ध्रैवतोज्झिता ।
 ममपनिस सनिधपम गरिसगस ।

इति खंवावती ॥ १६ ॥

रिगांशो गादिकः पूर्णो हंसीरः परिकीर्तितः ।
 गमपनिधनिस सरिसनिस गिमपधमप
 सरिसनिधप मगमगस ।

इति हंसीरः ॥ १७ ॥

शंकराभरणो गादिर्दालकंपमनोहरः ।
 गमपनिम सनिधपमगरिम पसनि ।

इति शंकराभरणः ॥ १८ ॥

अत्रैवोत्प्रेक्षितो गगो जयत्केदार इत्यसौ ।
 जयच्छ्रीयोगतः पूर्णो गन्यारो गादिमूर्छनः ।
 गमपनिस सनिधप गमरिस सनिसग ।

इति जयत्केदारः ॥ १९ ॥

पूरिया पूर्वकेदारः पूर्णो मादिकमूर्छनः ।

मधनिस सनिधप मगरिस ।

इति पूरियाकेदारः ॥ २० ॥

पाडवेणु धहीनत्वात् गांधारादिविहागरः ।

गमधनिस, सनिपमगरिस, सरिगमगरिस, निस ।

इति विहागरः ॥ २१ ॥

धहीनः पाडवोऽहीरनाटो गादिकमूर्छनः ।

गमपनिस, निपमगरिस ।

इत्यहीरनाटः ॥ २२ ॥

रिहीनो गादिको मारुः पाडवः परिकीर्तितः ।

गमप सनिधप गमस ।

इति मारुः ॥ २३ ॥

गादिर्धहीना षड्जादिर्ज्ञेया भीमपलाशिका ।

गमपनिस सपमग रिसनिस ।

इति भीमपलाशिका ॥ २४ ॥

गांधारादिश्च संपूर्णश्छायाणाट उदाहृतः ।

गमपस सनिरिस निनिस धपमग सरिस ।

इति छायाणाटः ॥ २५ ॥

धहीनः पाडवो गादिर्ज्ञेयः केदारनाटकः ।

गमपनिस सनिपमगरिस निनिस ।

इति केदारनाटकः ॥ २६ ॥

संन्यासः पाडवः सादिः कथितो मालकौशिकः ।

सरिगध निससनिध मगरिस ।

इति मालकौशिकः ॥ २७ ॥

मनित्यागादौद्वेषु भूपाली गादिरिष्यते ।

गपधस सधप गरिगरिस धधधध सरिगरिस ।

इति भूपाली ॥ २८ ॥

इति पंचममेलः ।

अथ त्रिविक्रताश्रयो भेदाः ।

- (१) गांधारमध्यमनिषादानां तीव्रतरत्वे प्रथमः ।
 (२) गांधारवैजयनिषादानां तीव्रतरत्वे द्वितीयः ।
 (३) गांधारमध्यमनिषादानां तीव्रतरत्वे तृतीयः ।
 (१) गममध्यमनिषादास्तु यत्र तीव्रतराः कृताः ।
 तत्रेवमनःपूरियाख्यौ जयत्कल्याण एव च ।
 चतुर्थः शुद्धकल्याणः; पूर्णस्तत्रेवमनो यथा ।
 सरिगमपधनिस सनिधपमगरिस ।

इतीमनः ॥ २९ ॥

पूरियामध्यमादिः स्यात् संपूर्णः कंपशोभितः ।

इति पूरियाकल्याणः ॥ ३० ॥

गांधारादिस्तु संपूर्णो जयत्कल्याण उच्यते ।
 गमपस निधपम गरिस ।

इति जयत्कल्याणः ॥ ३१ ॥

मनिदीनः शुद्धपूर्वकल्याणः कथितो दुधैः ।

इति शुद्धकल्याणः ॥ ३२ ॥

इति षष्ठमेळः ।

- (२) गंधैवतनिषादास्तु यत्र तीव्रतराः कृताः ।
 तत्र मेले भयन्मेवः शुद्धनाटविलाख्यौ ।
 नटो देसगिरी गौरसारंगोज्ज्वला तथा ।
 देवामरणदेशाख्यौ गौडमल्लारख्यौ ।
 मध्यमादिश्च मल्लारी; मेघः संपूर्ण उच्यते ।
 सरिगमपधनिस रिशनिधपमगरिस
 निधपमपस ।

इति मेघः ॥ ३३ ॥

ऋषभादिश्च संपूर्णोऽवरोहे धगवर्जितः ।
 निमांशस्वरयोः कंपी शुद्धनाट उदाहृतः ॥
 रिगमपधनिस पगमरिस धधनिस ।

इति शुद्धनाटः ॥ ३४ ॥

गांधारादिर्नटः पूर्णः पधसैः कंपितैः कलः ।
 गमधसरिपनिध पधपमगरिस गरिसगमध
 पमगरिस रिसरिसरिस निधपमनिस ।

इति नटः ॥ ३५ ॥

गांशा गादिरपारोहा पूर्णा देवगिरी मता ।
 गमधनिस सनिधपमगरिस सनिधपमनिस ।
 इति देवगिरी ॥ ३६ ॥

गादिर्गपांशः संपूर्णो गौरसारंग इष्यते ।
 गमपस निधपममरिस सरिससरिग ।
 इति गौरसारंगः ॥ ३७ ॥

ऋषभांशस्तु संपूर्णोऽलहियाद्धस्तु धादिकः ।
 धनिधपसरिस गमगपधस निधपमगरिस ।
 इति अलहिया ॥ ३८ ॥

गांधारादिस्तु संपूर्णो देवाभरण इष्यते ।
 शंकराभरणवदत्र पांशत्वमवधारयेत् ॥
 गमपस सनिधपमगरिस निसधपमगरिस निस ।
 इति देवाभरणः ॥ ३९ ॥

धहीनः षाडवो गादिर्देशाखः परिकीर्तितः ।
 गमपस सनिधपमगमरिस ।

इति देशाखः ॥ ४० ॥

रिषभादिर्गहीनस्तु गौंडमल्लार इष्यते ।
 रिमरिमपधमपधससधपममरिस ।

इति गौंडमल्लारः ॥ ४१ ॥

निहीनः पाडवोगादिः सूहवः परिकीर्तितः ।
पमपसरिससधपममरिस ।

इति सूहवः ॥ ४२ ॥

मध्यमादिर्गहीनत्वात् पाडवोमध्यमादिकः ।
ममनिससरिसस निपमपनिसपनिपमरिस
निसरिस ।

इति मध्यमादिः ॥ ४३ ॥

स्याद्गहीनस्तु मल्लारः सादिरौडुव ईरितः ।
सरिपमपधपधपमममरिस ।

इति मल्लारः ॥ ४४ ॥

इति सप्तममेलः ।
गस्यतीव्रतमत्वेऽथ तथा तीव्रतमौ मनी ।
इहैवोत्प्रेक्षितापूर्णा हृदयाद्या रमोच्यते ॥
समगधपमममरिस निपससरिमस
रिसममरिस ।

इति हृदयरमा ॥ ४५ ॥

इति अष्टममेलः ।

इति त्रिविकृतमेलः ।

अथ चतुर्विकृतास्त्रयो मेलः ।

- (१) तत्र ऋषभधैवतयोः कोमलत्वे, गांधारनिपादयो
तीव्रतरत्वे प्रथमः ।
- (२) गांधारस्यातितीव्रतमत्वे, मध्यमधैवतयोस्तीव्रतरत्वे,
निपादस्यकाकलित्वे द्वितीयः ।
- (३) गांधारमध्यमधैवतानां तीव्रतरत्वे, निपादस्यकाकलित्वे
तृतीयः ।
- (१) रिधयोः कोमलत्वात् गन्योस्तीव्रतरत्वात् ।
चतुर्भिर्विकृतैर्गौरी मूलतानीधनासरी ।

श्रीरागश्चैव षड्रागश्चैतीगौरी वसंतकः ।
 जयश्रीरामकल्याच परजः पंचमः पुनः ॥
 गांधारासावरीदेशीतोडीमालवभैरवाः ।
 बहुली गुर्जरी गौडोगण्यागुणकरी ततः ॥
 देशकालश्च मालश्रीर्विभासत्रिवणौ तथा ।
 ऋषभांशातुगौरीस्यात्पूर्णाऽऽरोहे धगोज्झिता ॥
 रिमपनिस सनिधपमगरिस ।

इति गौरी ॥ ४६ ॥

पूर्णागादिरथाऽऽरोहे मूलतानीधनासरी ।
 इति मूलतानीधनसरी ॥ ४७ ॥

संपूर्णऋषभादिः स्यादारोहे गधवर्जितः ।
 रिपंचमांशः श्रीरागः सांतः कंपेन शोभितः ।
 रिमपनिस सनिधपमगरिरिस ।

इति श्रीरागः ॥ ४८ ॥

पांशन्यासश्च संपूर्णः षड्रागो गादिमूर्च्छनः ।
 गमपधनिधपरिगरिसममरिरिमप ।

इति षड्रागः ॥ ४९ ॥

पंचमादिश्च संपूर्णो चैतीगौरी निरुप्यते ।
 पसनिधपमगरिरिस ।

इति चैतीगौरी ॥ ५० ॥

आरोहे पोञ्जितो माद्यः पूर्णोधांशो वसंतकः ।
 मधनिस निधपमगरिस ।

इति वसंतः ॥ ५१ ॥

गादिर्जयश्रीः पांशास्यादारोहेधरिवर्जिता ।
 धमप सनिधपमगरिस ।

इति जयश्रीः ॥ ५२ ॥

आरोहे मनिहीनास्याद्गांधारादिकमूर्च्छना ।
 धैवतांशा च गन्यासा पूर्णा रामकली मता ॥

गपधस सनिधपगमगरिससरिग ।

इति र.मकली ॥ ५३ ॥

गादिर्धन्युज्झितो रोहे परजो मध्यमांशकः ।

गमपसनिधपमगमगरिस ।

इति परजः ॥ ५४ ॥

पहीनारोहणः सादिर्मांशिन्यासस्तु पंचमः ।

सरिगमधनिस सनिधपमगरिस ।

इति पंचमः ॥ ५५ ॥

ऋगभादिर्धैवतांशो गांधारः परिकीर्तितः ।

रिमपधसे सनिधपमगरिस ।

इति गांधारः ॥ ५६ ॥

निशिन्यारोहणा मादिः संपूर्णाऽऽसावरी मता ।

मपधस निधपमगरिस धरिस ।

इत्यासावरी ॥ ५७ ॥

गांधारादिश्च संपूर्णा देशीतोडी निरूप्यते ।

रिसरिसनिधधनिस सरिगमपधनिस

निधपमगरिसरिस ।

इति देशीतोडी ॥ ५८ ॥

संपूर्णो भैरवः प्रोक्तो गांधारादिकमूर्छनः ।

गमपस निधपमगरिस ।

इति भैरवः ॥ ५९ ॥

गादिर्महीना बहुली षाडवेष्टु निरूप्यते ।

गपधस धनिधस गरिस ।

इति बहुली ॥ ६० ॥

गादिर्धांशा मनित्यागादाँडुवेष्टु गुर्जरी ।

गमपस निधपमगरिस ।

इति गुर्जरी ॥ ६१ ॥

ऋषभादिर्गधत्यागादौडुवो गौड इष्यते ।

रिमपानि रिमपनिस सनिपमरिस ।

इति गौडः ॥ ६२ ॥

औडुवेषु धगत्यागाद्रण्या गुणकरी बुधैः ।

सरिरिमपपससनिपप ममरिस सरिममरिस ।

इति गुणकरी ॥ ६३ ॥

गनिशून्यो मध्यमांशो देशकालस्तथौडुवः ।

रिपधस सधपगरिगरिस ।

इति देशकालः ॥ ६४ ॥

रिधत्यागादौडुवेषु मालश्रीर्गादिरिष्यते ।

गमपनिस सनिपमगस ।

इति मालश्रीः ॥ ६५ ॥

औडुवो मनिहीनत्वात् बिभासो गादिरिष्यते ।

गपधस धपगरिगरिस ।

इति बिभासः ॥ ६६ ॥

ऋषभादिर्मनित्यागादौडुवस्त्रिवणो भवेत् ।

रिपधस धपगरिगरिस ।

इति त्रिवणः ॥ ६७ ॥

इति नवममेलः ॥

(२) अतितीव्रतमो गारुयो मधौ तीव्रतरौ कृतौ ।

यत्र निः काक्ली; तत्र सारंगः पटमंजरी ॥

सामंतबडहंसौ च; सारंगः सादिमूर्छनः ।

सरिगमपधनिस सनिधपमगरिस ।

इति सारंगः ॥ ६८ ॥

गधत्यागादौडुवेषु षड्जादिः पटमंजरी ।

सरिपमपममरिस सनिपमरिस ।

इति पटमंजरी ॥ ६९ ॥

मनित्यागादौडुवेषु सामंतः सादिरिष्यते ।

सरिगपधस धपगरिस ।

इति सामंतः ॥ ७० ॥

गधत्यागादौडुवेषु बडहंसः प्रकीर्तितः ।

सरिपस पनिपरिममरिस ।

इति बडहंसः ॥ ७१ ॥

इति दशममेलः ॥

(३) गमधास्युस्तीव्रतरा निपादः काकली स्मृतः ।

पूर्वा स्यात्तत्र संपूर्णा पंचमादिकमूर्च्छना ॥

पनिधप पमपमगरिस ।

इति पूर्वा ॥ ७२ ॥

इति चतुर्विकृता मेलः ॥

इति एकादशमेलः ॥

अथ पंचविकृत एको मेलः ॥

गमौ तीव्रतरौ यत्र रिधौ कोमलसंज्ञकौ ।

निपादः काकली; पूर्णा धनाश्रीस्तत्र कीर्तिता ॥

सरिगमपधनिस सनिधपमगरिस ।

इति धनाश्रीः ॥ ७३ ॥

इति द्वादशमेलः ॥

इति श्रीमहाराजाधिराजमहाराजगढादुर्गाधिप-

महाराजश्रीहृदयनारायणदेवविरचितो

हृदयप्रकाशः समाप्तः ॥

अथ हृदयप्रकाशोक्तद्वादशमेलाः ।

शुद्धस्वरमेलः ।

१ सा रे ग म प ध नि सां

अथैकविकृतौ द्वौ मेलौ ।

२ सा रे ग (तीव्रतरः) म प ध नि सां

३ सा रे ग म प ध नि सां

अथ द्विविकृतौ द्वौ मेलौ ।

४ सा रे ग म प ध नि सां

५ सा रे ग (तीव्रतरः) म प ध नि (तीव्रतरः) सां

अथ त्रिविकृतास्त्रयो मेलाः ।

६ सा रे ग (तीव्रतरः) म (तीव्रतरः) प ध नि

(तीव्रतरः) सां

७ सा रे ग (तीव्रतरः) म प ध (तीव्रतरः)

नि (तीव्रतरः) सां

८ सा रे ग (तीव्रतमः) म (तीव्रतमः) प ध

नि (तीव्रतमः) सां

अथ चतुर्विकृतास्त्रयो मेलाः ।

९ सा रे ग (तीव्रतरः) म प ध नि (तीव्रतरः) सां

१० सा रे ग (अतितीव्रतमः) म (तीव्रतरः) प ध

(तीव्रतरः) नि (काकलिः) सां

११ सा रे ग (तीव्रतरः) म (तीव्रतरः) प ध (तीव्रतरः)
नि (काकलिः) सां

अथ पंचविकृत एको मेलः ।

१२ सा रे ग (तीव्रतरः) म (तीव्रतरः) ध नि
(काकलिः) सां

टीपः—स्वरासालील आडवी रेघ कोमलत्वाची आहे व सा वरील बिंदु तार-
सप्तक दर्शवितो.

